

ÖRÖKSÉGÜNK A FÖLD MÉLYÉBŐL

A Kiss Pál Múzeum régészeti feltárásai a 19. és 21. században Tiszafüreden

MESTER EDIT¹

Magyar Régészet 10. évf. (2021), 4. szám, pp. 65–68.

November 24-én nyitotta meg kapuit a tiszafüredi régészeti feltárásokat bemutató kiállítás és kutatóbázis. Nagy öröm volt számunkra, hogy az elmúlt években sikerült a település lakosságának és hivatalainak figyelmét felhívni múzeumpedagógiai és önkéntes programjainkkal szülőföldjük régészeti értékeinek megismerésére és védelmére. A 2020-ban újraindult régészeti kutatásokkal pedig sikeresen tértünk vissza az intézmény egykori alapítóinak céljaihoz és szellemiségéhez.

A „régiségeket” Tiszafüreden és környékén először a Tiszafüred-vidéki Régészeti Egylet gyűjtötte össze. Az öntevékeny szervezet létesítését 1872-ben Tariczky Endre (1818–1912) tiszafüredi római katolikus plébános vetette fel, aki régészeti ásatások megszervezésével, megvalósításával országos ismertségre tett szert a korabeli tudományos életben. A hivatalosan 1877-ben megalakult Egylet célja „a régiségek ásatása, a régészeti ismeretek terjesztése, s a régészet iránti érdekeltség fejlesztése, ápolása, régészeti szakkönyvtár és régiségtár létrehozása” lett. Az Egylet gyűjtőterülete a Közép-Tisza mentére terjedt ki: Tiszarofftól és Kőtelektől egészen Egyekig, Poroszló térségéig. A rohamosan gyarapodó emléktárgyat négy fő csoportba sorolták: az éremgyűjtemény, a régiségtár, a vegyes tárgyak és a könyvtár alkotta a főbb egységeket (1. kép). Az egyesület másik éltezője Mílesz Béla (1843–1912), a református iskola tanítója volt, aki nagy szakmai precizitással dokumentálta a begyűjtött leleteket, amelyek még nem a mai értelemben vett régészeti feltárásokon kerültek elő. Sajnos sok feljegyzés elveszett, néhány fotó és leltárkönyv segítségével kell a megmaradt leleteket beazonosítani. Ahogy a 19. század végének sok más kutatója, ők is elsősorban a tárgyakra összpontosítottak, a lelőhely egyéb körülményeit és összefüggéseit nem jegyezték fel (2. kép). Élénk levelezést folytattak az ország más részein tevékenykedő kutatókkal, akik segítettek a leleteket meghatározni. A hazai régészet nagy úttörői, Römer Flóris, Hampel József, Pulszky Ferenc, Herman Ottó is értesültek a helyi eredményekről, amelyeket konferenciákon és az *Archeológiai Értesítő* hasábjain publikáltak.

1896-ban az egyesület a Múzeum- és Könyvtáregylet nevet vette fel, és az akkor már rangos gyűjtemény a Községháza emeleti helyiségeiben nyert elhelyezést. A múzeum éremtára 3298, a régiségtára 7409, a vegyes tárgyak tára 1440 tételt, a könyvtár 5872 kötetet tartalmazott 1912-ben, amikor az alapítók elhunytak. A világháborúk alatt a gyűjteményt már nem tudták érdemben gyarapítani, és jelentős része a harci

1. kép. A múzeum a 19. század végén

2. kép. Ásotthalom a 19. század végén

¹ A Kiss Pál Múzeum igazgatója, régész. E-mail: dr.edit.mester@gmail.com

3. kép. A régiség- és természetbúvár terem

4. kép. Az első kíváncsi látogatók

cselekmények során eltűnt, az érem- és régiséggyűjteménye szinte teljesen megsemmisült. A megmaradt értékes múzeumi gyűjteményt a háború után igyekeztek restaurálni és újra kiállítani. Az intézmény 1952-ben költözött a volt Lipcsey-kúria műemlék épületébe és felvette Kiss Pál honvédtábornok nevét.

Az 1960-as években a Régészeti Egylet gyűjteménye a Damjanich János Múzeumba került Szolnokra, így az teljesen eltűnt a város kulturális életéből és emlékezetéből. 2018-ban kölcsönöztünk ki néhányat ezek közül a tárgyak közül először a „Városunk 7000 éve rejtőzködő kincsei” című időszakos kiállításunkhoz, amely még megtekinthető a Kiss Pál Múzeum főépületében a Lipcsey-kúriában.² A leletek többsége azonban Szolnokon maradt, ezért szerettünk volna ennek az értékes gyűjteménynek végre méltó, végleges helyet kialakítani Tiszafüreden, a régészeti kutatások 2020-as újraindításával párhuzamosan.

Terveink ebben az évben valósulhattak meg, amikor a múzeum egy új épületet kapott az önkormányzattól a régészeti feladatellátási tevékenységének a biztosítására. A település egykori gyermekorvosi rendelőjének a felújítása és berendezése pályázati forrásokból és sok önkéntes munkával valósult meg az elmúlt hónapokban. A raktározási és restaurálási feladatok mellett fontosnak tartjuk, hogy nyitott kutatási, kulturális, oktatási, szabadidős és élményhelyszínként is működjön az új intézmény, amelyet városunk első kiemelkedő kutatójáról, a polihisztor régész lelkésről Tariczky Endréről neveztünk el.

A kiállítás tartalmi koncepciójának kidolgozása során elsődleges célunk volt a múzeum múltjának és jelenének a párhuzamos bemutatása. Különös tekintettel arra, hogy a modern ásatások is szinte teljesen ugyanott zajlanak, ahol alapítóink kutattak. Igyekeztünk összegyűjteni a lehető legtöbb eredeti információt és dokumentumot életükről és gyűjteményükről, fotókat, leltárkönyveket, korabeli újságokat és egyéb utalásokat a leletek előkerülési helyéről.

A kiállítás időrendben halad a jégkorszaki állatcsontleletektől az újkori néprajzi és történeti tárgyakig. A vitrinek és egyedi installációk aktív részvételre igyekeznek inspirálni a látogatókat, így saját kezűleg ki lehet próbálni a régészek, antropológusok és restaurátorok munkáját (6. kép). Az épület egykori orvosi bútoraival berendezett régiség- és természetbúvár teremben még mikroszkópokkal is megvizsgálhatják az érdeklődők a régészeti feltárásokon előkerült maradványokat és előkészített mintákat (3–4. kép). A klasztrikus kiállítási termék mellett a raktárbázis két helységében látványraktári rendszerben helyeztük el a leleteket, így a folyamatosan zajló válogatási, restaurálási munkálatokba is betekinthetnek és besegíthetnek a látogatók (5. kép).

Az első és második teremben a Tiszafüred–Ásotthalmon és Majoros-halmon, Tiszaörvényen, Tiszaszőlősen és Egyeken a 19. és 21. században előkerült régészeti leletekből válogattunk, különös hangsúlyt fektetve a párhuzamos idősíkokra (7. kép). A legjelentősebb emlékek ezek közül a 2020 őszi Majoros-halom III. lelőhelyen előkerült, az eddig elvégzett embertani vizsgálatok alapján legalább 42 egyén marad-

² <https://kisspalmuzeum.hu/allando-kiallitasok/>

5. kép. Az interaktív látványraktár

ványait tartalmazó középső bronzkori tömegsír most először látható restaurált leletei (MESTER et al., 2021). A tárgyak mellett készült egy sírrekonstrukció és a biorégészeti kutatások legérdekesebb eredményeit bemutató teremrész (8. kép). A jelentős hazai és nemzetközi tudományos összefogással jelenleg is zajló kutatásokban részt vesz az ELTE TTK Embertani Tanszéke, az ELKH Bölcsészettudományi Kutatóközpont Régészeti Intézetében működő Lendület Mobilitás Kutatócsoport és a debreceni Déri Múzeum. A régészeti feltáráson alkalmazott legmodernebb ásatási módszerek (pl. talajradar, fotogrammetria, 3D szkennelés), valamint a precízen összegyűjtött emberi-, állati-, növényi maradványok és talajminták komplex biorégészeti vizsgálata egyedülálló módon járulhat hozzá az egykori Tisza-parti települések környezetének és az ott lakók életkörülményeinek rekonstruálásához. Ezeket az eredményeket a szöveges-képes táblák mellett az ásatáson felvett filmek és a kutatókkal készített interjúk mutatják be még szemléletesebben egy monitoron (KISS PÁL MÚZEUM, s.a.).

A következő három teremben a 2021 nyarán a tiszafüredi Nyúzó Gáspár Fazekas Tájház udvarán feltárt 19. századi fazekasműhely gazdag leletanyaga tekinthető meg. Magyarországon kevés fazekas hulladék-

6. kép. Az ásatási sarok

7. kép. A 19. századi régészeti leletek

8. kép. A 2020-ban Majoros-halom III. lelőhelyen előkerült leletek és sírrekonstrukció

Mester Edit • Örökségünk a föld mélyéből. A Kiss Pál Múzeum régészeti feltárásai a 19. és 21. században Tiszafüreden

gödör került eddig elő hiteles régészeti feltárásból, ezért nagyon fontos a közel 30.000 db kerámiatöredék dokumentálása és feldolgozása (9–10. kép). A pontos darab- és típuszám statisztikai, valamint a megjelenő mintakincs stílusfejlődésének elemzése új összefüggéseket és ismereteket közvetíthet a hazai néprajzkutatás számára.

A Kiss Pál Múzeum szakmai újjászületése reményeink szerint az elkövetkező években jelentősen hozzájárulhat a Közép-Tisza-vidék régészeti örökségének a megismeréséhez és bemutatásához.

9. kép. A 19. századi fazekas hulladékgödör legszebb mázas kerámiatöredékei a látványraktárban

10. kép. A fazekasműhely feltárását bemutató terem

A kiállítás kurátorai: Mester Edit, Hajdu Tamás, Morava Szilvia Judit

A kiállítás létrejöttét támogatták: Tiszafüred Város Önkormányzata, EMMI Járasszékhelyi Múzeumok Pályázata, Lechner Tudásközpont, Miniszterelnökség, ELKH Bölcsészettudományi Kutatóközpont Régészeti Intézet, ELTE TTK, Embertani Tanszék, Atommagkutató Intézet (ELKH ATOMKI), Debrecen, Damjanich János Múzeum, Szolnok, Déri Múzeum, Debrecen, Tariczky Endre Alapítvány. A kiállításban bemutatott régészeti kutatás a ELKH BTK RI Lendület Mobilitás Kutatócsoport (LP2015-2/2021) és az NKFIH FK128013. számú kutatási pályázat támogatásával jött létre.

FELHASZNÁLT IRODALOM

Kiss Pál Múzeum (s.a.). Régészeti feltárás. *Kiss Pál Múzeum*. <https://kisspalmuzeum.hu/regeszet/regeszeti-feltaras/> (Letöltve: 2021. december 8.)

Mester, Edit, Dani, János, Fehér, Zoltán, Gál, Erika, Gémes, Anett, Hajdu, Tamás, Kiss, Krisztián, Kiss, Viktória, Kovács, Gabriella, Kulcsár, Gabriella, Pető, Ákos, Szeniczey, Tamás, Szeverényi, Vajk (2021). Előzetes jelentés a Tiszafüred Majoros-halom III. lelőhely régészeti feltárásáról. *Tisicum* 29 (Szolnok, 2021) – in press.